

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ДО НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ЯК ФАКТОР ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ РІЗНОЇ СТАТІ

Гасанова Г. Б.

Харківська загальноосвітня школа I-III ступенів №10

Наук. керівн.: учитель-методист **Луценко О. С.**

Харківська загальноосвітня школа I-III ступенів №1

канд. психол. наук, доц. **Александров Ю. В.**

Харківський національний університет внутрішніх справ

Актуальність. Сучасність висуває багато нових вимог до особистості. Змінюється плин часу життя особистості, зміни стають більш інтенсивними та виразними. Суспільство швидко змінюється, постійно вводячи до використання нові технології, нові професії, нові види діяльності, при цьому відмовляючись від старих, традиційних форм. Невизначеність стає вже не просто некомфортним періодом життя конкретного індивіду, вона вже є безпосереднім фактором сучасного життя. Приймає чи не приймає невизначеність особистість визначає така риса особистості як толерантність до невизначеності.

Старшокласники знаходяться на складаному відрізку свого життя, який особливо насичений невизначеністю. Життя старшокласників у найближчому майбутньому набуде великих змін, пов'язаних із змінами діяльності, середовища, кола спілкування, можливо, навіть міста або країни. Безумовно, невизначеність впливає на самопочуття старшокласників. З іншого боку, невизначеність для хлопців та дівчат може мати різний зміст, різну форму та накладати різні вимоги.

У своєму дослідженні ми вивчили, як толерантність до невизначеності пов'язана із психологічними благополуччям старшокласників різної статі.

Мета роботи: вивчення структури взаємозв'язку складових психологічного благополуччя та толерантності до невизначеності старшокласників різної статі. **Завдання дослідження :**

1. Проаналізувати сучасні наукові підходи до проблеми психологічного благополуччя та толерантності до невизначеності старшокласників.

2. Вивчити структуру взаємозв'язків психологічного благополуччя та толерантності до невизначеності старшокласників різної статі.

Об'єкт дослідження: психологічне благополуччя старшокласників різної статі. **Предмет дослідження:** взаємозв'язок психологічного благополуччя та толерантності до невизначеності старшокласників різної статі.

Методи дослідження: тестування (методики К. Ріфф «Шкала ПБ», «Шкала ТН Баднера»). Достовірність отриманих результатів забезпечувалась методом математичної статистики – кореляційним аналізом Пірсона.

Результати дослідження. Ми вивчили взаємозв'язки між психологічним благополуччям та толерантністю до невизначеності старшокласників чоловічої статі. Отримані кореляції відображено у таблиці 1.

Отримані результати свідчать на користь наступного:

Виявлено позитивний значимий зв'язок між шкалою «Позитивні стосунки» та «ІТН» та «МІТН». Тобто, чим вищий рівень інтолерантності до невизначеності, як загальний, так і міжособистісний, тим більш позитивними сприймаються хлопцями стосунки з оточуючими. З іншого боку, шкала «Автономія» пов'язана із цими показниками негативним зв'язком. Тобто, чим більше хлопці є інтолерантними до невизначеності, тим менш вони здатні бути незалежними від зовнішніх оцінок та думок, що в свою чергу робить їх більш зручними у стосунках з оточуючими.

В групі хлопців виявлено позитивно значимий зв'язок між шкалою «Управління середовищем» та фактором «ТН» ($r=0,57$; $p \leq 0,01$). Це показує, що чим більше рівень компетенції в управлінні оточенням, тим більше особистість здатна сприяти новизну. Слід додати, що кореляційний зв'язок між шкалою «Управління середовищем» та факторами «ІТН» і «МІТН» не був виявлений.

Виявлено позитивну та негативну значимі кореляційні зв'язки між шкалою «Особистісний ріст» та факторами «ТН» ($r=0,67$; $p \leq 0,01$) і «МІТН» ($r=-0,49$; $p \leq 0,01$) відповідно. Це показує, що чим більше рівень самореалізації, тим більше прагнення до змін і, одночасно, тим менше нестійкість у відносинах з оточуючими.

Слід зауважити, що виявлені позитивну та негативну кореляційні значимості між шкалою «Мета в житті» та факторами «ТН» ($r=0,39$; $p \leq 0,05$) і «МІТН» ($r=-0,49$; $p \leq 0,01$) відповідно. Це показує, що чим більше рівень спрямованості у майбутнє, тим більше особистість краще сприяє нове та

невизначене і, водночас, тим менше вона має чіткість та певний орієнтир у міжособистісних відносинах. Достовірний кореляційний зв'язок між шкалою «Мета в житті» та фактором «ІТН» не було виявлено.

Таблиця 1

Показники взаємозв'язку психологічного благополуччя та толерантності до невизначеності у хлопців (r)

	Толерантність до невизначеності (ТН)	Інтолерантність до невизначеності (ІТН)	Міжособистісна інтолерантність до невизначеності (МІТН)
Позитивні стосунки	0,02	0,67**	0,48**
Автономія	0,35	-0,53**	-0,68**
Управління середовищем	0,57**	-0,00	-0,25
Особистісний ріст	0,67**	-0,20	-0,49**
Мета в житті	0,39*	-0,25	-0,49**
Самоприйняття	0,24	0,31	-0,02
Психологічне благополуччя	0,54**	-0,06	-0,38**

Примітка: * - $p \leq 0,05$; ** - $p \leq 0,01$.

Однак, у групі хлопців не виявлено значимий кореляційний зв'язок між шкалою «Самоприйняття» та факторами «ТН», «ІТН» і «МІТН».

Також виявлено позитивно та негативно значимі кореляційні зв'язки між шкалою «Психологічне благополуччя» та факторами «ТН» ($r=0,54$; $\leq 0,01$) і «МІТН» ($r=-0,38$; $\leq 0,01$). Це показує, що чим вищий рівень адекватного оцінювання життя, тим більше зацікавленість до нових вражень і, одночасно, тим менше усвідомлення певних кордонів у спілкуванні з оточуючими.

У таблиці 2 надано показники кореляцій в групі дівчат.

З результатів, представлених у таблиці 2, було виявлено негативно значимий кореляційний зв'язок між шкалою «Позитивні стосунки» та фактором «ТН» ($r=-0,67$; $p \leq 0,01$). Це показує, що чим вищий рівень стосунків з оточуючими людьми, тим менше особистість відкрита до незвичайних ситуацій

та оригінальності. Кореляційний зв'язок між шкалою «Позитивні відношення» та факторами «ІТН» і «МІТН» не був виявлений.

Таблиця 2

Показники взаємозв'язку психологічного благополуччя та толерантності до невизначеності у дівчат (r)

	Толерантність до невизначеності (ТН)	Інтолерантність до невизначеності (ІТН)	Міжособистісна інтолерантність до невизначеності (МІТН)
Позитивні стосунки	-0,67**	-0,07	-0,23
Автономія	-0,14	0,05	0,00
Управління середовищем	0,06	-0,07	-0,17
Особистісний ріст	0,49**	-0,31	-0,36
Мети в житті	0,55**	-0,42*	-0,63**
Самоприйняття	-0,44*	-0,32	-0,11
Психологічне благополуччя	-0,18	-0,41**	-0,53**

Примітка: * - $p \leq 0,05$; ** - $p \leq 0,01$.

У групі дівчат було виявлено позитивно значимий кореляційний зв'язок між шкалою «Особистісний ріст» та фактором «ТН » ($r=0,44$; $p \leq 0,01$). Це показує, що чим вищий рівень саморозвитку та реалізації свого потенціалу, тим більше особистість прагне до нового досвіду і новизни. Не було виявлено кореляційний зв'язок між шкалою «Особистісний ріст» та факторами «ІТН» і «МІН».

Слід додати, що були виявлені позитивний та негативний кореляційний зв'язки між шкалою «Мета в житті» та факторами «ТН» ($r=0,55$; $p \leq 0,01$), «ІТН» ($r=-0,42$; $p \leq 0,05$) і «МІН» ($r=-0,63$; $p \leq 0,01$). Це показує, що чим вищий рівень почуття спрямованості у майбутнє, тим більше особистість схильна пізнавати незвичайне і, водночас, тим менше вона має прагнення до впорядкованості у всіх аспектах життя, включаючи і стосунки з оточуючими.

Також було виявлено негативно значимий кореляційний зв'язок між шкалою «Самоприйняття» та фактором «ТН» ($r=-0,44$; $p \leq 0,05$). Це показує, що чим вищий рівень позитивного відношення до себе, тим менше особистість прагне до відмін та нового.

У групі дівчат виявлено негативно значимі кореляційні зв'язки між шкалою «Психологічне благополуччя» та факторами «ІТН» ($r=-0,41$; $p \leq 0,05$) і «МІТН» ($r=-0,53$; $p \leq 0,01$). Це показує, що чим вищий рівень адекватного сприйняття всього оточуючого, тим менше особистість схильна до ясності та чіткості. Не виявлений кореляційний зв'язок між шкалою «ПБ» та фактором «ТН».

Висновки. Аналізуючи структуру взаємозв'язків в групах старшокласників різної статі ми бачимо наступне:

Загальний показник психологічного благополуччя у хлопців пов'язаний із толерантністю до невизначеності, а у дівчат – із інтолерантністю до невизначеності. Тобто хлопці чим більше прагнуть до змін, новизни та оригінальності, чим більше вони готові йти непротореними шляхами та обирати більш складні задачі, мати можливість самостійності та виходу за рамки прийнятих обмежено, тим більш вони відчують себе, свій внутрішній світ та ситуації свого життя психологічно благополучними. У дівчат ж із психологічним благополуччям пов'язана інтолерантність до невизначеності. Тобто чим більш дівчата прагнуть до ясності, впорядкованості в усьому, чим більш вони схильні до неприйняття невизначеності, чим більш вони схильні поділяти ситуації, способи поведінки, думки на цінності на правильні та неправильні, тим менш психологічно благополучними вони себе відчують. Як у хлопців, так і дівчат, чим більша толерантність до невизначеності, тим більша схильність до особистісного зросту та досягнення цілей, які стають сенсом життя. У хлопців чим більша толерантність до невизначеності, тим більша схильність до управління середовищем, тобто чим більше хлопці приймають невизначеність, тим більш вони здатні користатися новими можливостями, здатні створювати нові сприятливі для себе умови. У дівчат в свою чергу, чим більша толерантність до невизначеності, тим менше вони схильні створювати позитивні стосунки з оточуючими та приймати себе такими, які вони є. Це досить протирічний результат, якій дозволяє зробити припущення, що погодження із невизначеністю заважає дівчатам створювати позитивні стосунки як з оточуючими, так і з собою. Таким чином, ми бачимо, що структура взаємозв'язків толерантності до невизначеності та психологічного благополуччя дівчат є досить суперечливою.

Інтолерантність до невизначеності хлопців досить протирічно пов'язана із психологічним благополуччям. З одного боку, чим вища інтолерантність до

невизначеності, тим більша схильність хлопців до створення позитивних стосунків з оточуючими, з іншого боку, тим менша їх здатність мати свою думку та бути незалежними від думок оточуючих. Тобто, чим більше хлопці прагнуть до ясності, впорядкованості в усьому, чим більш вони схильні до неприйняття невизначеності, чим більш вони схильні поділяти ситуації, способи поведінки, думки на цінності на правильні та неправильні, тим більш вони здатні встановлювати позитивні стосунки з оточуючими і одночасно є більш залежними від їх думок та цінностей. Чим більше дівчата є інтолерантними до невизначеності, тим більше вони схильні ставити цілі в житті, які є сенсом життя. Тобто, чим більше в дівчат старшокласниць прагнення до підпорядкованості в усьому, тим менше вони прагнуть ставити цілі, які сенсом їх життя, можливо надаючи перевагу ставити перед собою цілі оточенню, зокрема, батькам.

Як у дівчат, так і в хлопців старшокласників чим більше інтолерантність у міжособистісних стосунках, тобто чим більш вони прагнуть до визначеності та зрозумілості у стосунках, тим менше сенсоутворюючих цілей вони схильні ставити перед собою. У хлопців старшокласників також із інтолерантністю у міжособистісних стосунках пов'язані схильність до позитивних стосунків, автономія та особистісний зріст. Тобто чим більш хлопці прагнуть до визначеності у стосунках, тим більш вони здатні до позитивних стосунків з оточуючими при цьому є більш залежними від думок оточуючих та менше схильні до особистісного зросту.

Таким чином, ми бачимо, що у хлопців та дівчат психологічне благополуччя пов'язано із толерантністю до невизначеності, але дещо відрізняється за структурою цих взаємозв'язків.

Як показало дослідження, низька толерантність до невизначеності сприяє більш благополучним стосункам з оточуючими, старшокласники із більш низькою толерантністю до невизначеності більш схильні наслідувати комформні форми поведінки, які роблять їх більш зручними для оточуючих. З іншого боку, низька толерантність до невизначеності заважає старшокласникам ставити сміливі цілі та прагнути до саморозвитку.

Результати даного дослідження можна використати для створення тренінгової програми поліпшення психологічного благополуччя та корекції толерантності до невизначеності старшокласників.

Як для хлопців, так і для дівчат старшокласників важливо скоректувати толерантність до невизначеності. Сприйняття життя як такого, яке не можна повноцінно контролювати, сприйняття постійних змін як розширення можливостей допоможе старшокласникам більш позитивно ставитись до свого майбутнього, що, в свою чергу підвищить психологічне благополуччя старшокласників.

Література:

1. Ламаш І. В., Селюкова Т. В. Психологічні особливості працівників ДСНСУ з різним рівнем толерантності до невизначеності. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2013. № 13. С. 155-169.

2. Перелигіна Л. А., Назаров О. О., Приходько Ю. О., Світлична Н.О. Структурні показники психологічного здоров'я особистості. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2011. № 10. С. 79-86.